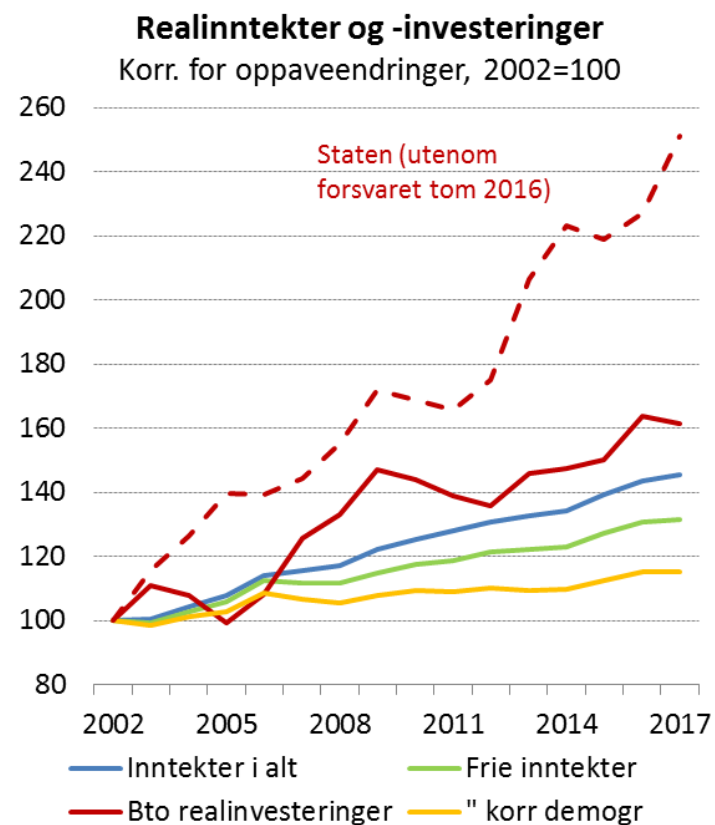

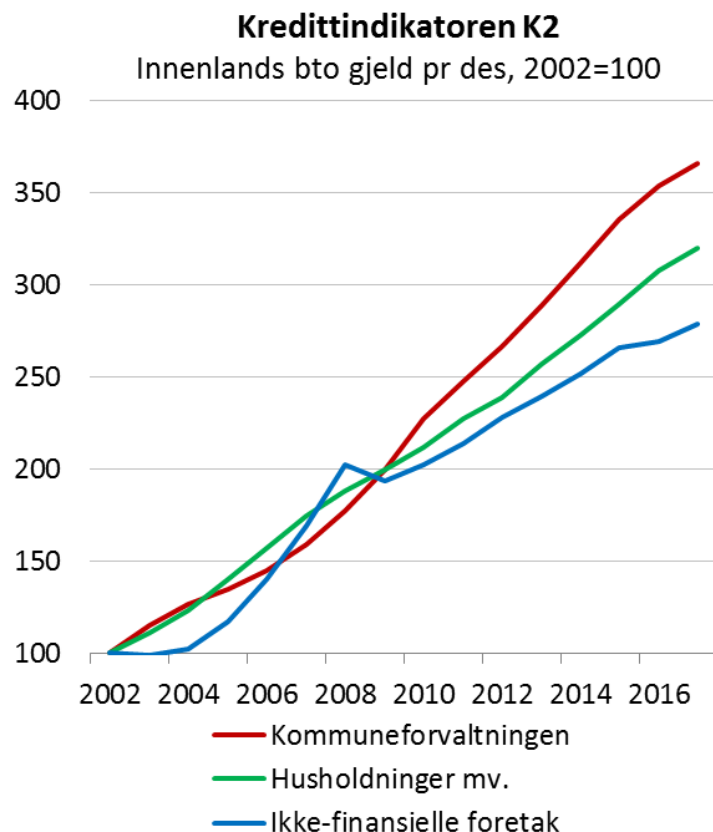

Kommunegjelda – medvind kan snu til motvind

Investeringene i kommunesektoren har vokst sterkere enn inntektene, gjelda mer enn i resten av økonomien, men driftsresultatet ser ok ut?

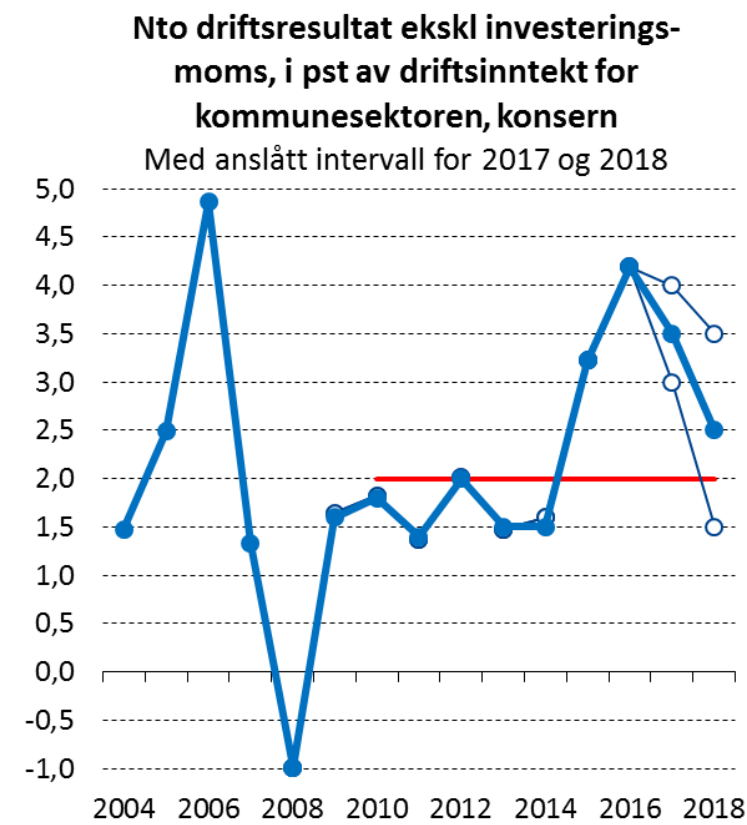

Kilde: SSB, TBU, RNB2017, KS

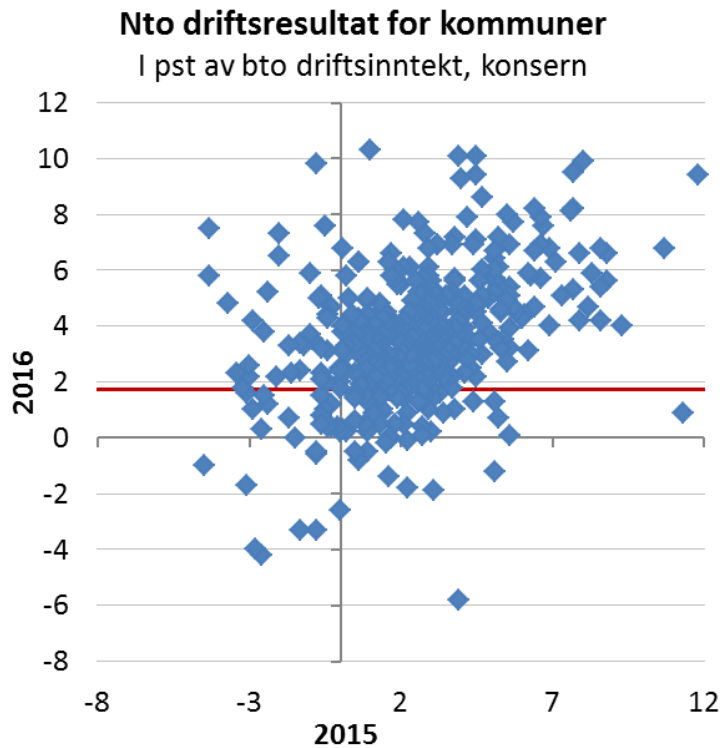
Kilde: SSB (K2)

2017: Årsvekst pr oktober

Kilde: Kostra, TBU, KS

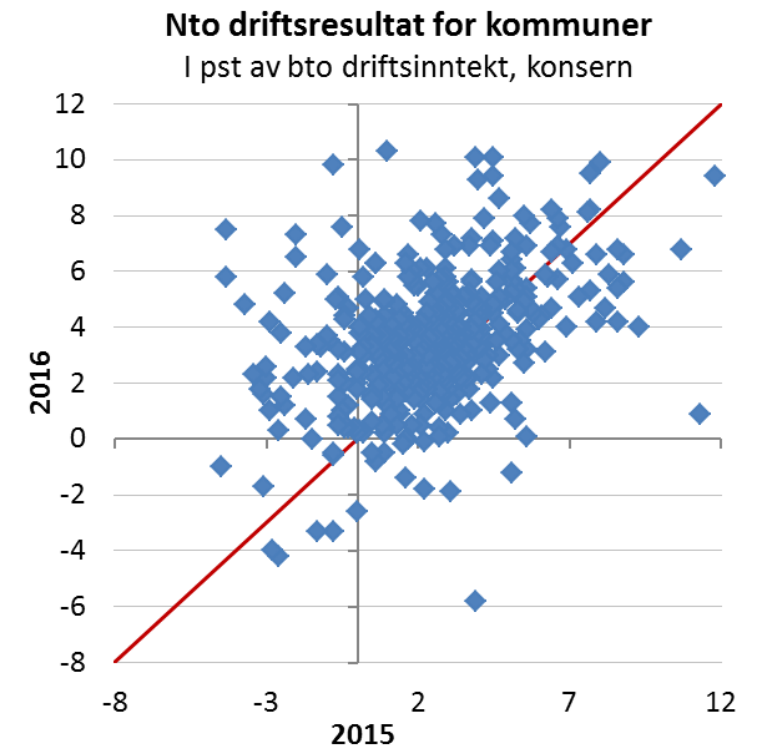
Godt netto driftsresultat i de fleste kommunene i 2016

7 kommuner med mer enn 12 pst nto driftsresultat i 2015 er ikke vist.

Kilde: SSB

- Av landets 428 kommuner i 2016
 - 348 hadde NDR over 1 $\frac{3}{4}$ pst
 - 80 hadde NDR under
- 288 hadde bedre NDR i 2016 enn i 2015
 - 5 hadde uendret
 - 135 hadde dårligere

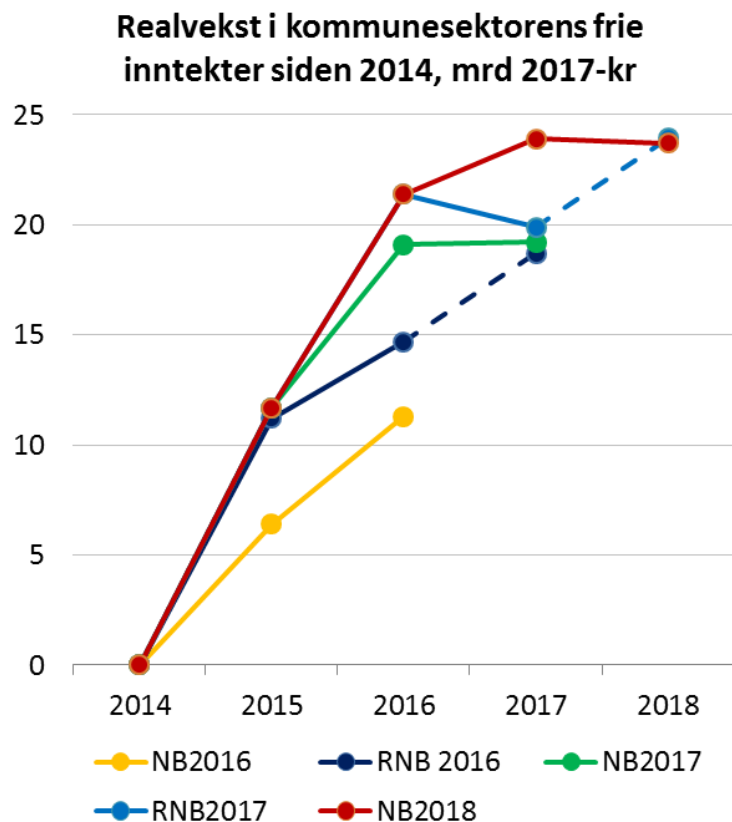

7 kommuner med mer enn 12 pst nto driftsresultat i 2015 er ikke vist.

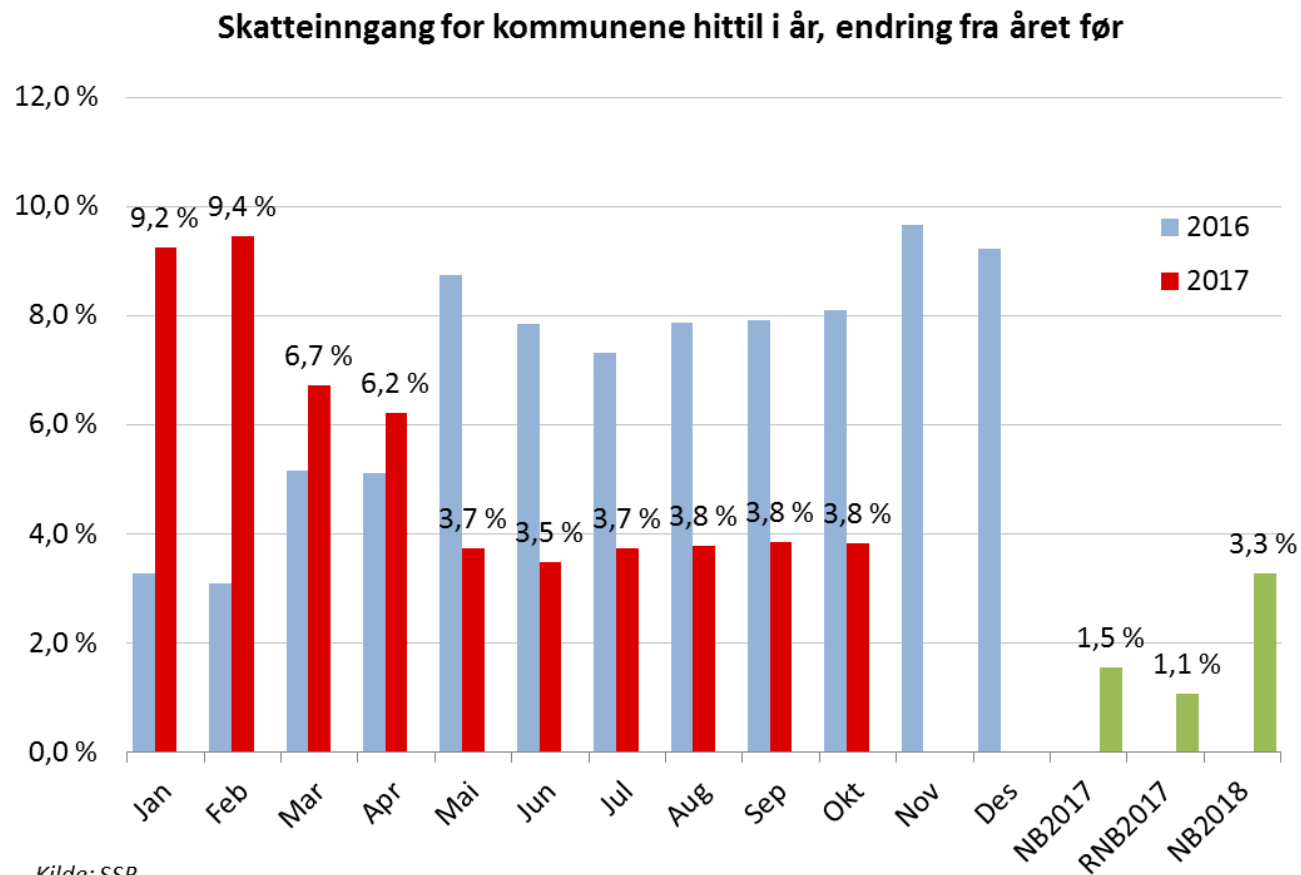
Kilde: SSB

Men driftsresultatet reflekterer merskattevekst for tredje år på rad

– Regjeringen oppjusterte 2017-anslaget fra RNB med 4 mrd

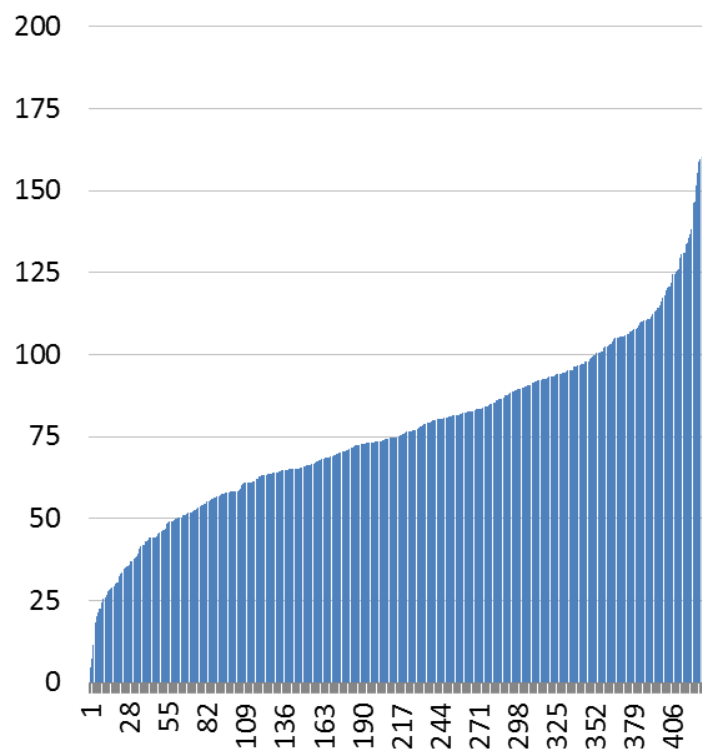
Kilde: RNB2017, NB2018

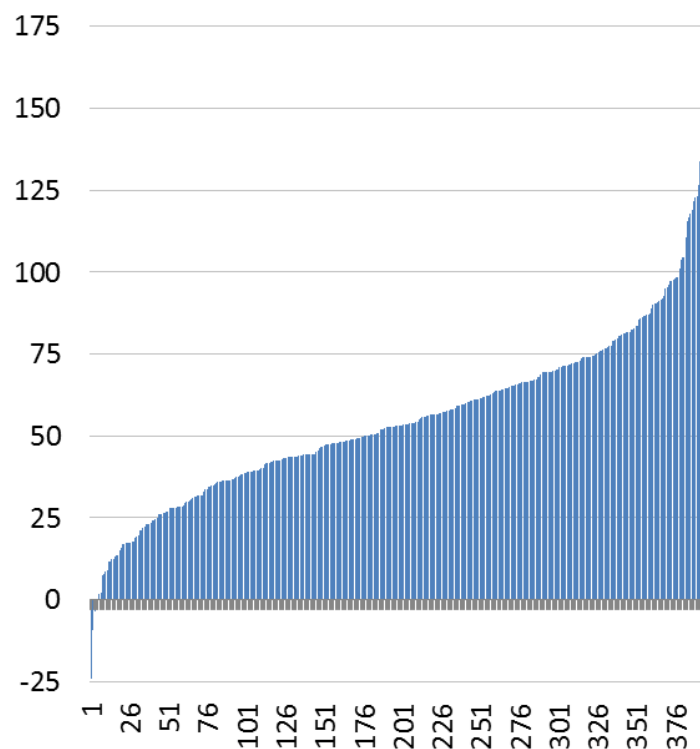
Kilde: SSB

Stor variasjon i gjelda mellom kommunene – mange kommuner har liten gjeldsbelastning, men noen har høy

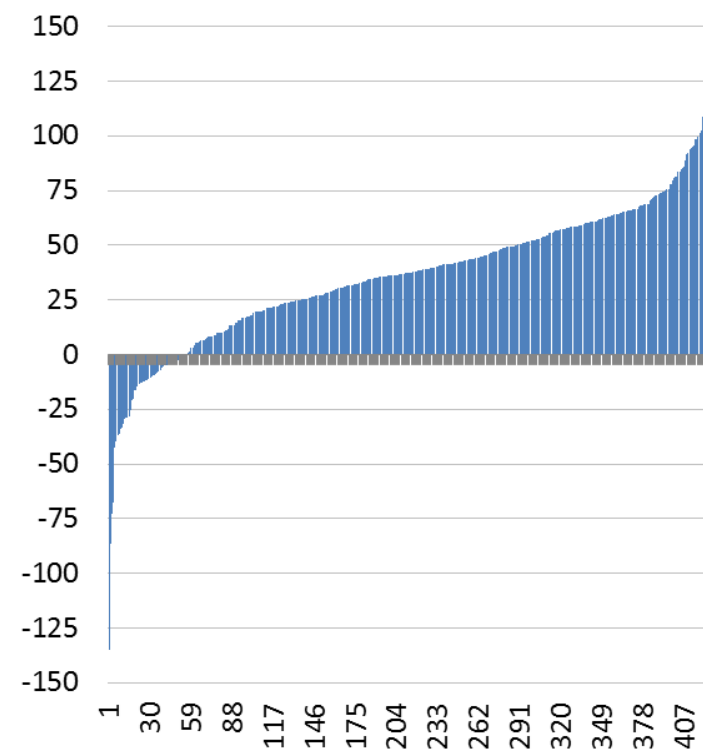
"Nto lånegjeld" i pst av bto driftsinntekt 2016, konsernkommune

Renteeksponert gjeld i pst av bto driftsinntekter 2016, konsern

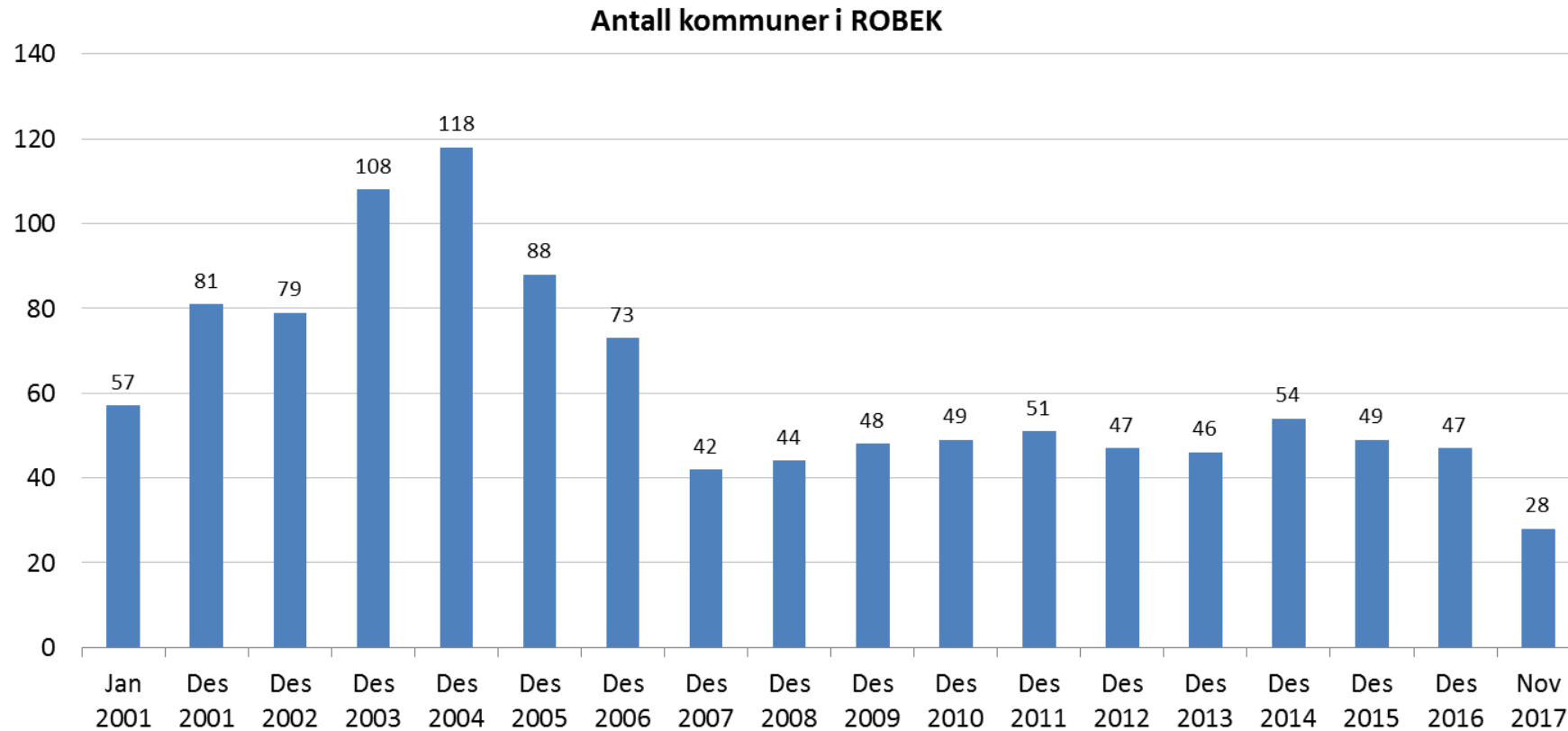

Nto renteeksponert gjeld i pst av bto driftsinntekter 2016, konsern

Kilde: SSB (Kostra)

Rekordlavt antall kommuner i ROBEK tyder ikke på stor ubalanse

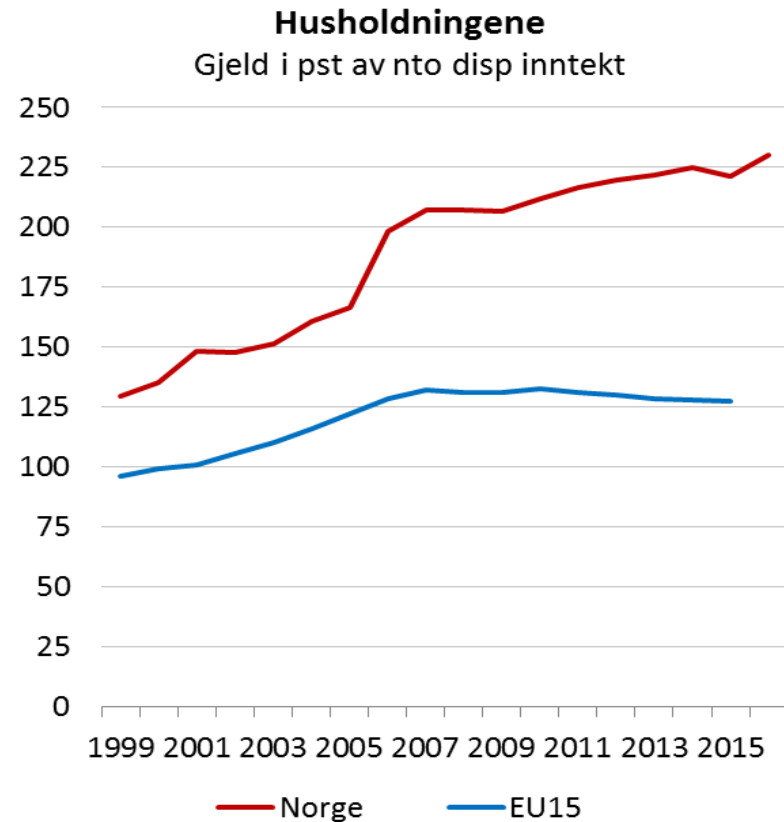
Kilde: KMD

KS' indikatorer for økonomisk handlefrihet, basert på tre indikatorer målt i pst av driftsinntekter sier det går bedre

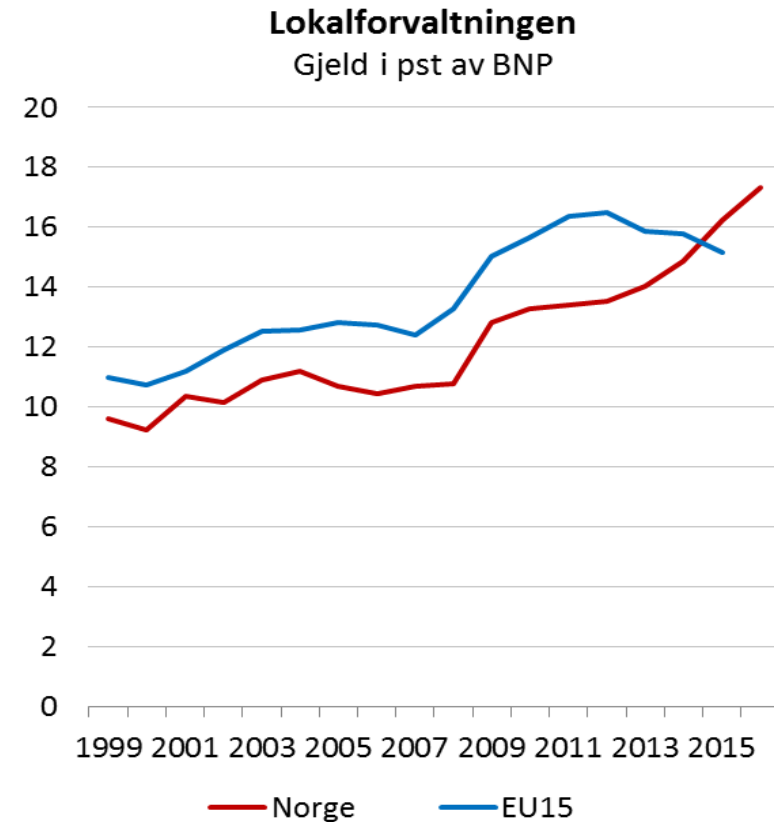
- Netto driftsresultat etter bundne avsetninger
< - 1 > < 1 - 2 > < 2 - >
- Netto lånegjeld korrigert for ubundne investeringsfond
< 75 - > < 75 - 65 > < - 65 >
- Disposisjonsfond inkl. samlet regnskapsmessig mer-/mindreforbruk
< - 5 > < 5 - 8 > < 8 - >

År	Lite økonomisk handlingsrom	Moderat økonomisk handlingsrom	Større grad av økonomisk handlingsrom
2013	68	208	152
2014	63	211	154
2015	40	192	196
2016	23	146	259

Kommunesektoren gjør som husholdningene, både her hjemme og ute; økte gjelda fram til finanskrisen ute, fortsetter å øke gjelda her hjemme

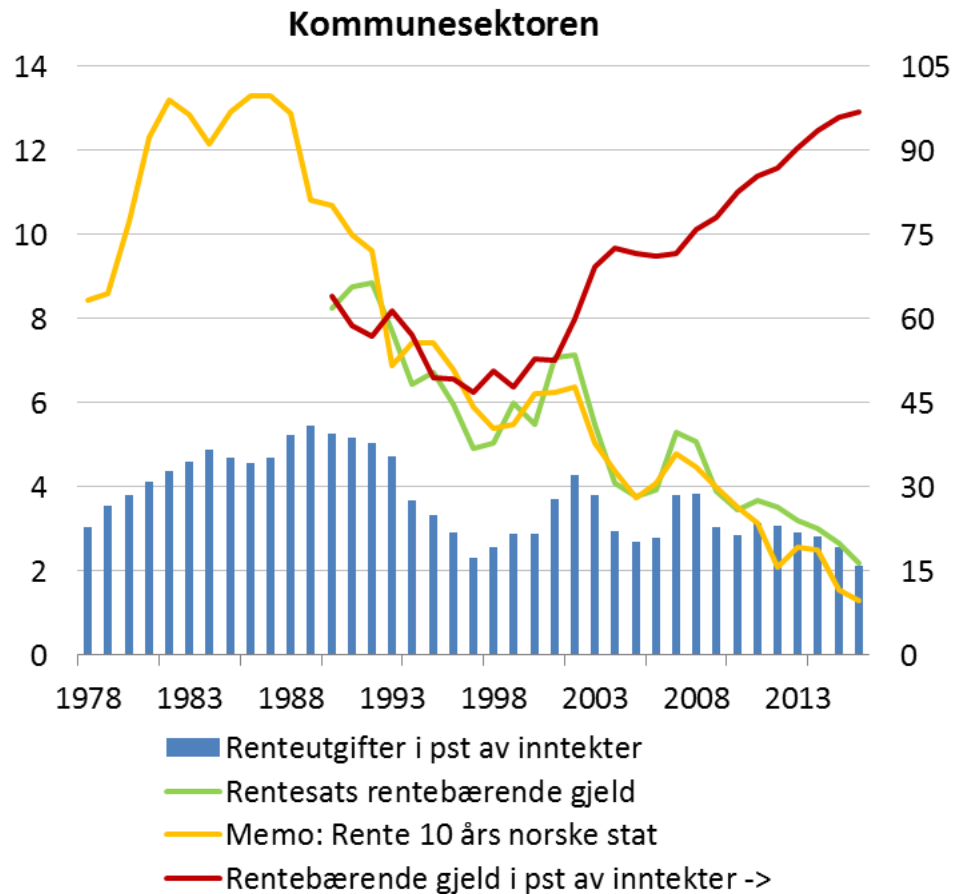

Kilde: OECD, KS

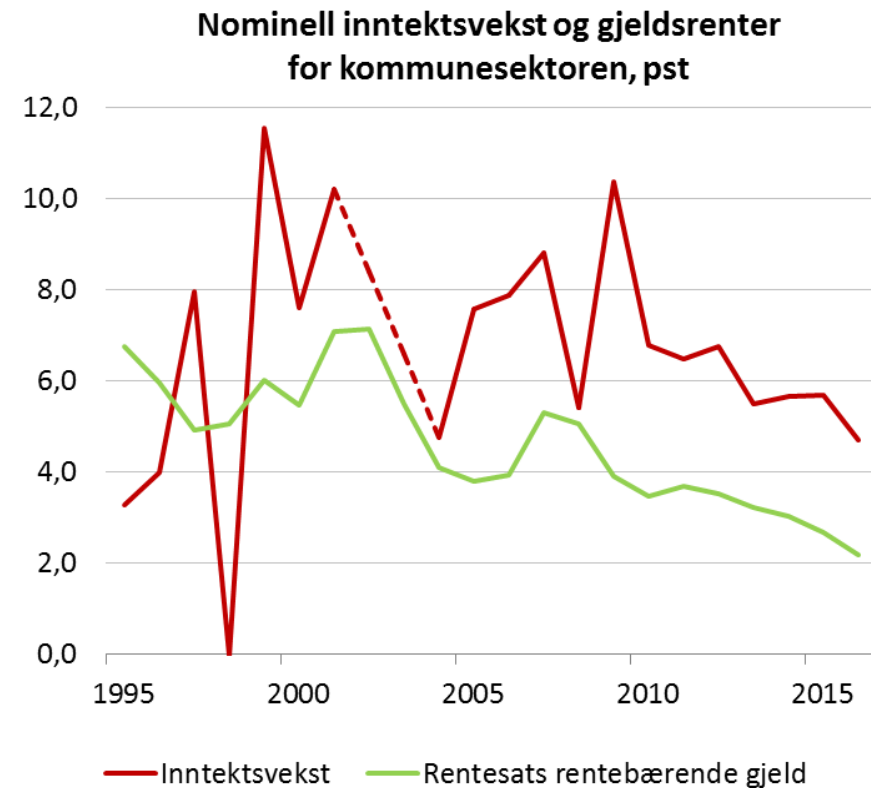

Kilde: OECD, KS

Kommunesektoren er ikke i likevekt, gjeldsgraden øker stadig. Renter som er fallende og lavere enn inntektsveksten har maskert problemet

Kilde: SSB (Off. forv.), OECD

Kilde: SSB (Off. forv.), KS

Sammenhengen mellom budsjettbalanse og en stabil gjeldsgrad

- Økonomisk balanse forutsetter

$$\text{Utgifter ekskl renter} = \text{Inntekter} - \text{Rentesats} \cdot \text{Gjeld}$$

- Hvis (netto) lånegjeld som andel av inntektene skal være konstant over tid, må vi ha

$$\text{Utgifter ekskl renter} = \text{Inntekter} + (\text{Inntektsvekst} - \text{Rentesats}) \cdot \text{Gjeld}$$

- Om inntektsveksten er høyere en renta, kan en *varig* ha høyere utgifter (ekskl renter) enn inntekter
- Og en kan bruke mer jo høyere langsiktig gjeldsnivå en legger seg på
- Men dersom det snur, slik at renta blir høyere inntektsveksten, må en gå fra å ha høyere utgifter enn inntekter til å ha lavere utgifter enn inntekter, det krever en kraftig innstramming

Når renta er lav er det bare å låne

For to år siden kjøpte bergmannen Nina Kristiansen og AP Tone Lundt tomte på Aruba. I forrige sommer fikk de...

- Kjøpte sommerhus på Aruba i stedet for hytte fjellet

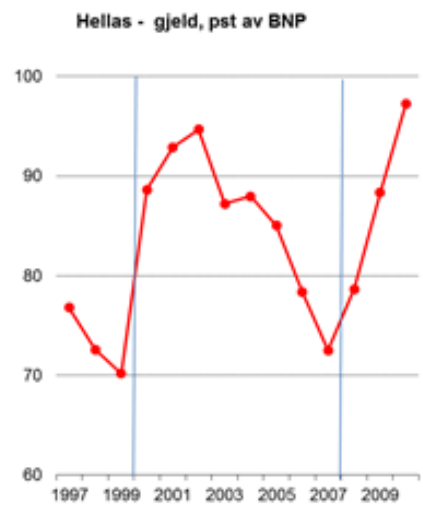
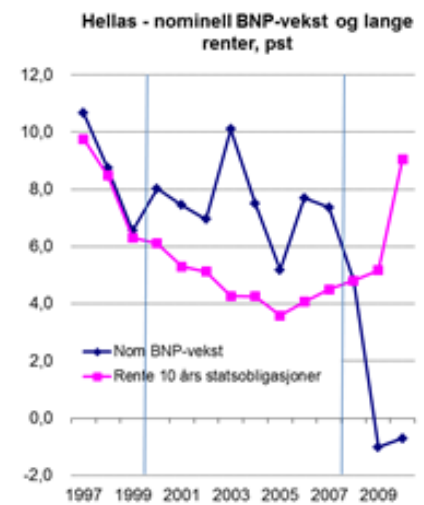
Historisk lave renter gjør det mulig å realisere drømmer

Men når inntektsveksten faller og renta stiger blir det mindre gøy; Hellas

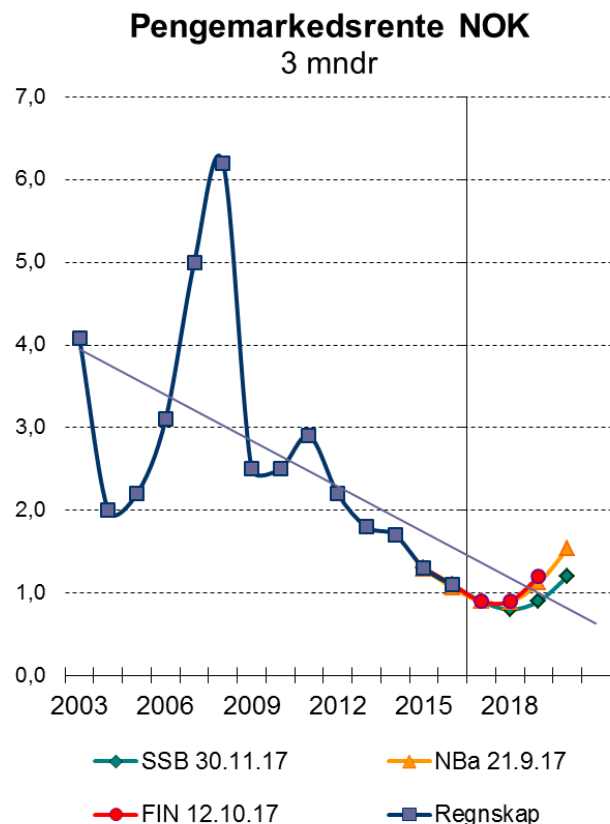
Opptøyer i Hellas i forbindelse med den økonomiske krisen.
Foto: Dimitri Messinis/ARIS MESSINIS/AP/AFP

Hellas hadde høyere BNP-vekst enn rente – så falt BNP-veksten, gjeldsgraden økte, og renta steg

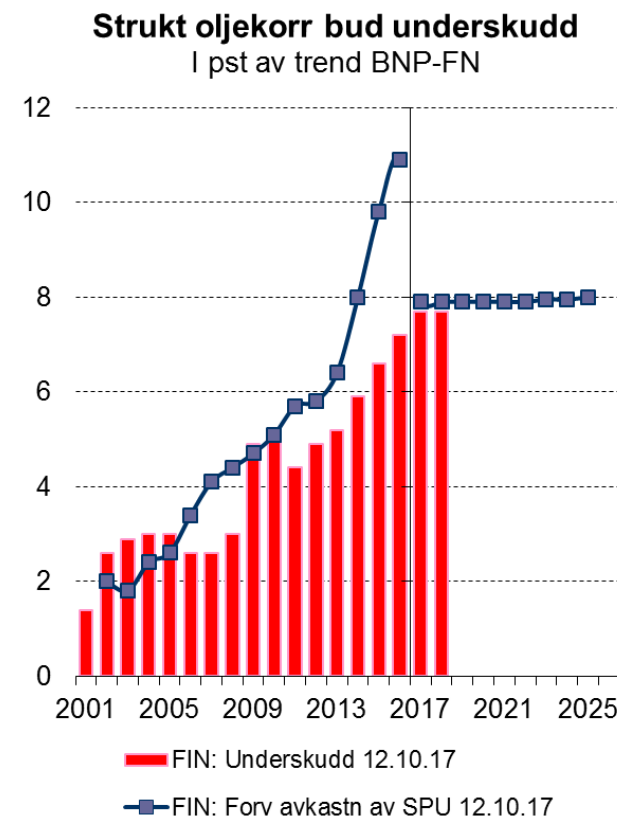
Kilde: OECD, KS

Kommunesektoren har hatt høyere inntektsvekst enn rente i 20 år, framover må vi vente klart lavere inntektsvekst, og etter hvert økte renter

Kilde: Finansdepartementet, Norges Bank, Statistisk sentralbyrå

- Fortsatt lave norske renter
 - men rentene skal opp etter hvert ...
 - vil også gi lavere pensjonskostnader
 - men pensjon og renter behandles ulikt i de økonomiske oppleggene
- Oljepengebruken øker med 6 mrd i 2018 etter fire år med om lag 20 mrd hvert år
 - de neste fire årene må oljepengebruken ligge under 4 mrd årlig, slik det nå ser ut

Kilde: Finansdepartementet

I likevekt, et regneeksempel: Siste fem år har inntektsveksten vært 6 pst og renta vel 3 pst, hva om inntektsveksten synker til 4 og renta stiger til 5?

$$\text{Utgifter ekskl renter} = \text{Inntekter} + (\text{Inntektsvekst} - \text{Rentesats}) \cdot \text{Gjeld}$$

$$\text{Primærbalanse} = \text{Inntekter} - \text{Utgifter ekskl renter} = - (\text{Inntektsvekst} - \text{Rentesats}) \cdot \text{Gjeld}$$

Som andel av inntekt: $PB = - (\text{Inntektsvekst} - \text{Rentesats}) \cdot \text{Gjeldsgrad}$

$$\text{Inntektsvekst} = 0,06, \text{rente} = 0,03, \text{gjeldsgrad} = 1,00 \Rightarrow PB = - (0,06 - 0,03) \cdot 1,00 = - 0,03$$

$$\text{Inntektsvekst} = \underline{0,04}, \text{rente} = \underline{0,05}, \text{gjeldsgrad} = 1,00 \Rightarrow PB = - (0,04 - 0,05) \cdot 1,00 = 0,01$$

- Et moderat scenario som gir et innstrammingsbehov på kort sikt på 4 pst, og evt behov for nedbygging av gjelda med 40 prosent av inntekten for å oppnå uendret rentebelastning

Gjeldas andel av inntektene har over flere år økt med 2 pp i året; stabilisering krever en innstramming, å redusere gjelda krever enda mer

- Hvis gjelda som andel av inntektene tillates å øke over tid, må vi ha

$$PB = - \text{Økning i gjeldsgrad} - (\text{Inntektsvekst} - \text{Rentesats}) \cdot \text{Gjeldsgrad}$$

$$\text{Inntektsvekst} = 0,06, \text{rente} = 0,03, \text{gjeldsgrad} = 1,00, \text{gjeldsgradsøkning} = 0,02$$

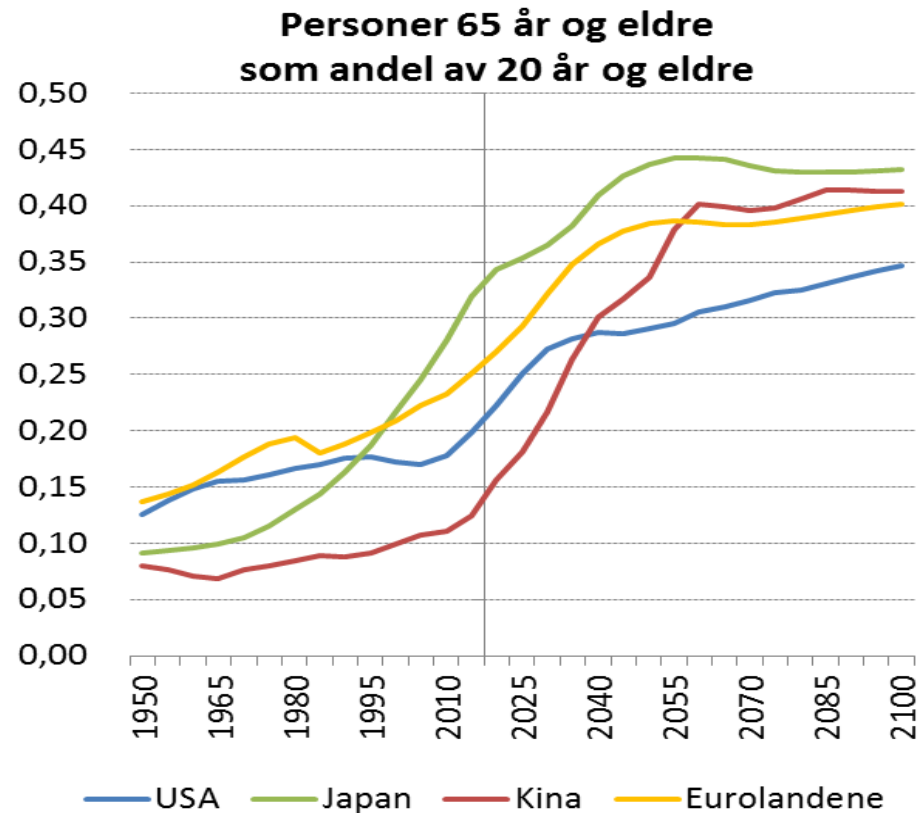
$$\Rightarrow PB = - 0,02 - (0,06 - 0,03) \cdot 1,00 = - 0,05$$

$$\text{Inntektsvekst} = 0,04, \text{rente} = 0,05, \text{gjeldsgrad} = 1,00, \text{gjeldsgradsøkning} = \underline{-0,02}$$

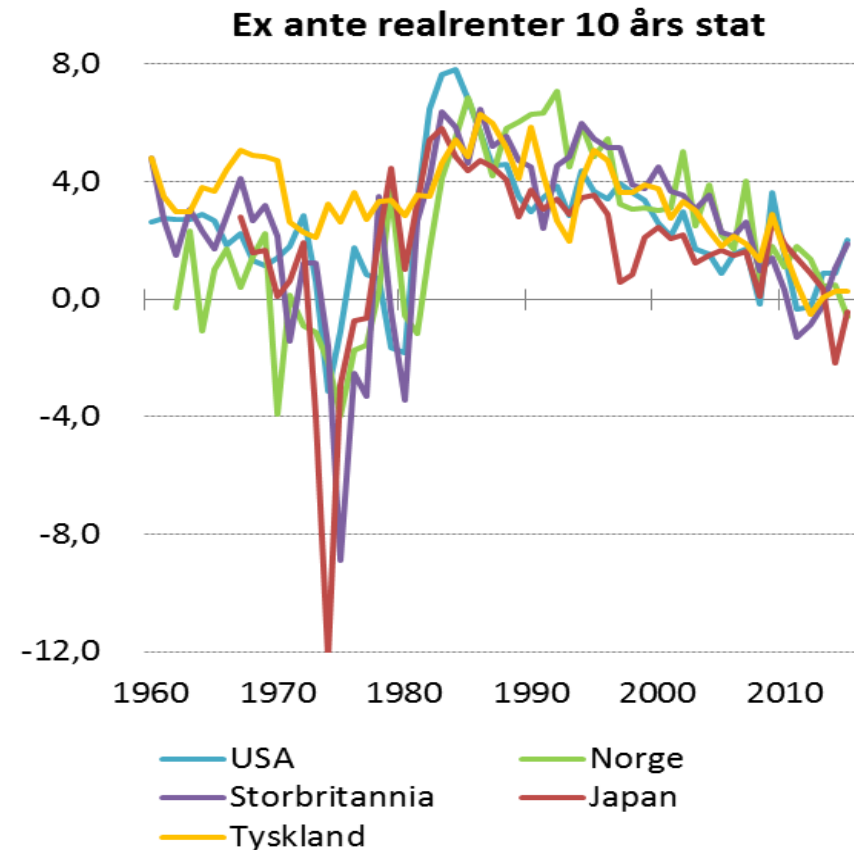
$$\Rightarrow PB = + 0,02 - (0,04 - 0,05) \cdot 1,00 = 0,03$$

- Et fortsatt moderat scenario som nå gir et innstrammingsbehov på kort sikt på hele 8 pst, og som først vil bygge ned gjelda til 40 pst over 20 år

Den demografiske overgang – eldrebølgen er global, men treffer industrilandene først

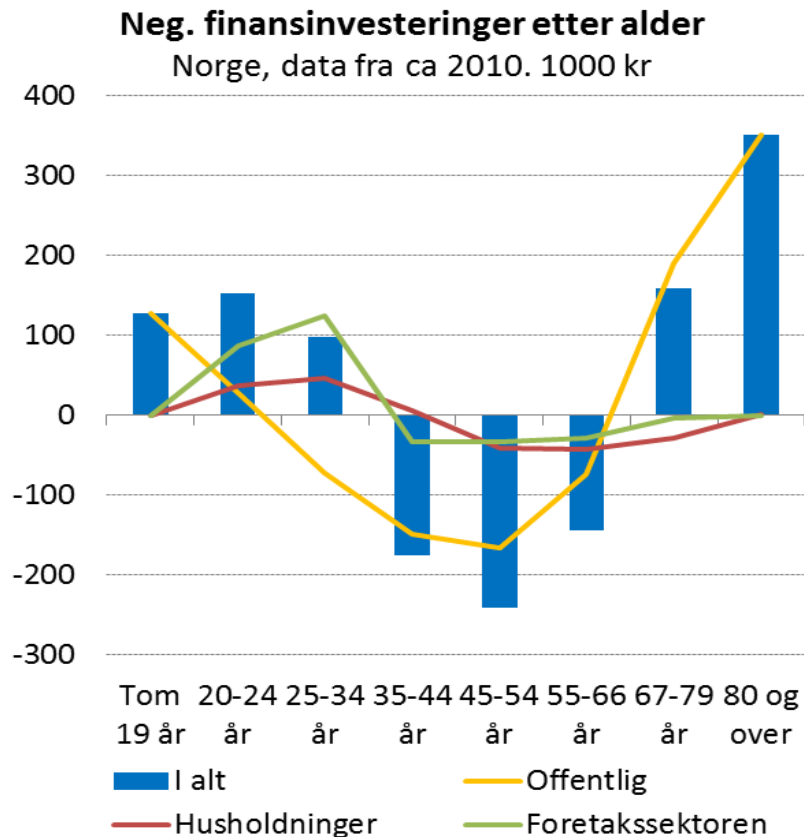

Kilde: FN (2015), KS

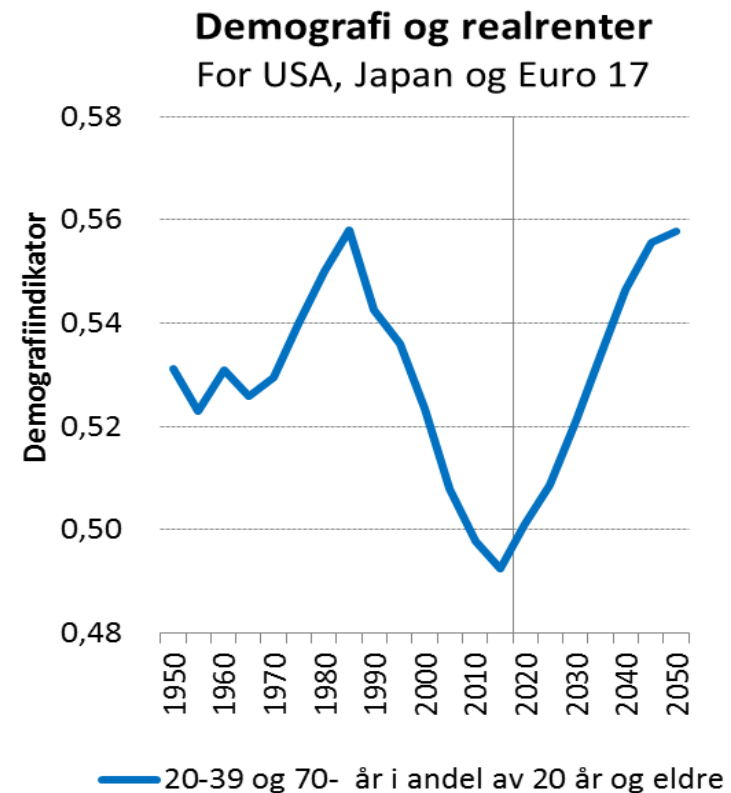

Kilde: OECD

Før «eldrebølgen» gikk vi inn i «sparedalen» – ønsket mindre konsum og realinvesteringer, mer finansinvesteringer, har presset rentene ned

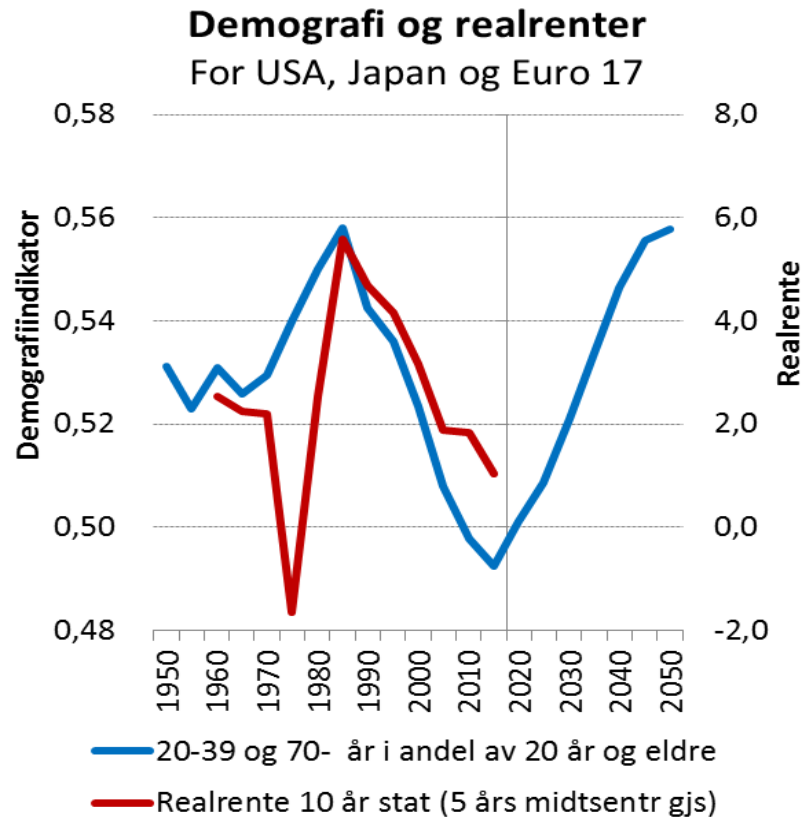

Kilde: SSB, Finansdepartmenet, KS

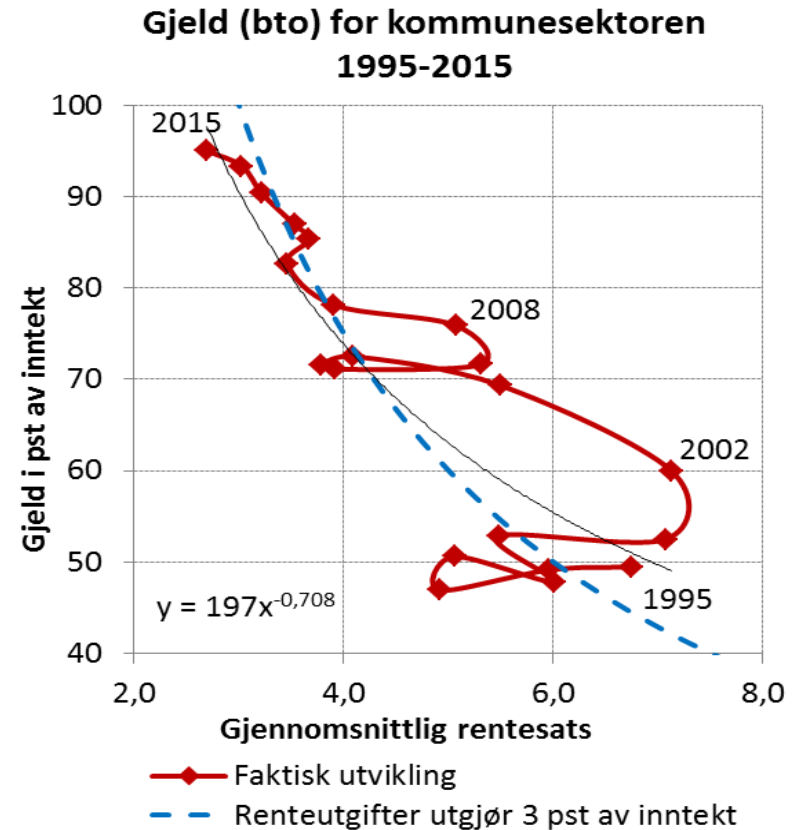

Kilde: FN (2015), OECD, KS

Nå legger vi «sparebølgen» bak oss, det vil isolert sett trekke i retning av økte renter, vil evt ramme de med høy gjeld, også kommuner

Kilde: FN (2015), OECD, KS

Kilde: SSB (Off. forv.), KS

Oppsummering

- Godt nto driftsresultat fra 2015 og en utvikling mot økt økonomisk handlingsrom
 - skyldes i stor grad merskattevekst etter RNB, gir merinntekter som ikke videreføres
- Noen kommuner er sårbare, men de fleste har moderat til stort handlingsrom
 - slik sett er det bare små tegn til ubalanser
 - men vi er ikke i likevekt, gjeldsgraden øker
- Situasjonen reflekterer utviklingen vi har bak oss
 - 20 år med høy inntektsvekst og 30 år med fallende renter
 - den utviklingen vil neppe fortsette
 - om det snur, vil bildet endre seg
 - hvor brått og kraftig det evt snur vil avgjøre om kommunegjelda er bærekraftig
 - fornuftig å stressteste økonomien i økonomiplanen